

Karol Piasecki **Holocieńskie zmiany struktury antropologicznej Afryki**

Biasutti Renato, Razze e culture attuali, w: Le razze e i popoli della terra, t. 3, Africa, red. Renato Biasutti, Unione Tipografico - Editrice Torinese, Torino 1959, s. 72-108.

Birdsell Joseph B., The Problem of Early Peopling of the Americas as viewed from Asia, w: Papers on the Physical Anthropology of the American Indian, red. William S. Laughlin, The Viking Fund, New York 1951, s. 1-69.

Chabeuf Maurice, Le peuplement de Madagascar, w: Rassengeschichte der Menschheit, 13. Lieferung, Afrika II: Südafrika, München 1989, s. 139-168, plates XIV-XV.
<https://doi.org/10.1515/9783486825848-002>

Chamla Marie-Claude, Recherches anthropologiques sur l'origine des Malgaches, "Memoires Musee d'Histoire Natural du Paris", serie A, Zoologie, t. 19, Editions du Muséum, Paris 1958.

Count Earl W., The Australoid in California, "Zeitschrift für Rassenkunde" 1938, t. 8, s. 62-95.

Count Earl W., Primitive Amerinds and the Australo-Melanesian, "Revista del Instituto de Anthropología de la Universidad de Tecumán" 1939, t. 1, nr 4, s. 91-159.

Count Earl W., The Australoid problem and the peopling of America. Second contribution: A consideration of the three cardinal cranial dimension, 46 Karol Piasecki "Revista del Instituto de Anthropologia de la Universidad de Tecumán" 1941, t. 2, nr 7, s. 121-176.

Czekanowski Jan, Człowiek w czasie i przestrzeni, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1967.

Eickstedt Egon F. von, Rassenkunde und Rassengeschichte der Menschheit, F. Enke, Stuttgart 1934.

Ferembach Denise, Histoire raciale de l'Afrique du Nord, w: Rassengeschichte der Menschheit, 3. Lieferung, Afrika I: Nord- und Mittelafrika, red. Ilse Schwidetzky, Oldenbourg Verlag, München-Wien 1975, s. 91-140. <https://doi.org/10.1515/9783486820089-002>

Ferembach Denise, Histoire raciale du Sahara Septentrional, w: Rassengeschichte der Menschheit, 3. Lieferung, Afrika I: Nord- und Mittelafrika, red. Ilse Schwidetzky, Oldenbourg Verlag, München-Wien 1975, s. 141-169. <https://doi.org/10.1515/9783486820089-003>

Godlewski Aleksander Lech, Charakterystyka antropologiczna dawnych mieszkańców Wyspy Wielkanocnej, "Przegląd Antropologiczny" 1954, nr 20, s. 105-126.

Godlewski Aleksander Lech, Struktura antropologiczna Polinezyjczyków, "Materiały i Prace Antropologiczne", nr 8, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Wrocław 1955.

Godlewski Aleksander Lech, Struktura antropologiczna rdzennej ludności Nowej Gwinei, Australii i Melanezji, "Materiały i Prace Antropologiczne" nr 12, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Wrocław 1959.

Grandidier Alfred, Histoire physique, naturelle et politique du Madagascar, Paris 1901.

Henzel Tadeusz, Badania struktury rasowej ludności Afryki Środkowej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Łódź 1963.

Henzel Tadeusz, Michalski Ireneusz, Podstawy klasyfikacji człowieka w ujęciu Tadeusza Henzla i Ireneusza Michalskiego, "Przegląd Antropologiczny" 1955, t. 21, nr 2, s. 537-662.

Heyerdahl Thor, Ferdon Edwin N. jr. (red.), *Archaeology of Easter Island*, t. 1, Oslo 1961.

Jaworska Krystyna, Charakterystyka antropologiczna niektórych szczepów dorzecza Ubangi (Afryka Środkowa), *"Acta Anthropologica Lodziana"* 1962, t. 8, s. 1-60.

Krzak Zygmunt, *Megalithy świata*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków 2001.

Laubenfels David de, The Upper Paleolithic Revolution, *"The Mankind Quarterly"* 1983, t. 23, nr 3-4, s. 329-356.

Michalski Ireneusz, Charakterystyka antropologiczna ludności dorzecza Kwilu, *"Acta Anthropologica Universitatis Lodziana"*, nr 4, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Łódź 1957.

Michalski Ireneusz, Remarks about the anthropological structure of Egypt, w: *Publications of The Joint Arabic-Polish Anthropological Expedition, Part II, Scientific elaboration on some selected problems of population in the United Arab Republic Egypt*, red. Tadeusz Dzierżykray-Rogalski, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań-Cairo 1964, s. 209-238.

Nesturch Michaił F., *Čelovečeskie rasy*, Moskva 1965.

Olivier Georges, Anthropologie de l'Indochine, w: *Rassengeschichte der Menschheit*, 1. Lieferung, Australien. Indochina-Indopakistan. Die Zigeuner, red. Karl Saller, Oldenbourg Verlag, München-Wien 1968, s. 25-108. <https://doi.org/10.1515/9783486819823-002>

Piasecki Karol, *Estructura antropológica del Perú prehispánico*, Institute of Archaeology Warsaw University, Varsovia 1999.

Piasecki Karol, Formacje paleoindiańskie na obszarze Środkowych Andów a zasiedlenie Ameryki, *"Światowit"* 1999, t. 1(42), fasc. A, s. 116-131. <https://doi.org/10.1007/BF02235200>

Piasecki Karol, Prawda i fałsz w antropologii fizycznej, *"The Peculiarity of Man"* 2001, t. 6, s. 421-428 uzupełnienia: t. 7 (2002), s. 749-752. <https://doi.org/10.1055/s-2002-25769>

Piasecki Karol, Biokulturowa różnorodność jako strategia adaptacyjna Homo sapiens, w: *Jedność i różnorodność - wyzwanie globalizacji*, red. Ryszard Stefański, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń-Kielce 2008, s. 22-35.

Piasecki Karol, Christianization and changes in Nubia's anthropological structure, w: *Between the cataracts, Polish Archeology in the Mediterranean, Supplement Series, vol. 2, part 2, fasc. 2, Session Papers*, red. Włodzimierz Godlewski, Adam Łajtar, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010, s. 625-632. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323533429.pp.625-632>

Piasecki Karol, Problem rasy w antropologii, w: *Antropologia polityki i polityka w antropologii*, red. Mirosława Drozd-Piasecka, Aleksander Posern-Zieliński, Komitet Nauk Etnologicznych PAN, Warszawa 2010, s. 155-167.

Piasecki Karol, Cała para w gwizdek.... Kilka uwag na temat ewolucji biokulturowej, *"The Peculiarity of Man"* 2014, t. 20, s. 213-235.

Piasecki Karol, Przemiany struktury antropologicznej ludności strefy Sudanu, w: *Bilad as-Sudan. Dziedzictwo przeszłości*, red. Waldemar Cisło, Jarosław Różański, Maciej Ząbek, Bernardinum, Warszawa-Pelplin 2015, s. 7-30.

Piasecki Karol, Związki dawnej ludności subsaharyjskiej ze Śródziemnomorzem i Europą. Wybrane aspekty antropologiczne, w: Bilad as-Sudan. Kultura i polityka, red. Waldemar Cisło, Jarosław Różański, Maciej Ząbek, Bernardinum, Pelpin 2016, s.7-22.

Piasecki Karol, Więckowski Wiesław, Neandertalczycy, "Światowit" 2000, t. 2 (43), fasc. A, s. 177-185, plansza 38-44.

Różbicka Łucja, Charakterystyka antropologiczna Zulów, "Acta Anthropologica Lodziensia" 1965, t. 10, s. 29-64.

Schwidetzky Ilse, Die vorspanische Bevölkerung der Kanarischen Inseln, Musterschmidt, Göttingen 1963.

Wierciński Andrzej, Analiza struktury rasowej ludności Egiptu w epoce przeddynastycznej, "Materiały i Prace Antropologiczne", nr 56, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Wrocław 1963.

Wierciński Andrzej, A New Method of Establishing the Affinities between Great Racial Varieties on the Basis of Cranioscopic Traits, "Materiały i Prace Antropologiczne" 1968, t. 76, s. 48-54.

Wierciński Andrzej, Afinidades raciales de algunas poblaciones antiguas de Mexico, "Anales de INAH", Mexico 1971, nr 2, s. 124-144.

Wierciński Andrzej, An anthropological study on the origin of Olmecs, "Światowit" 1972, nr 33, s. 143-174.

Wierciński Andrzej, Inter- and intrapopulational racial differentiation of Tlatilco, Cerro de las Mesas, Teotihuacan, Monte Alban and Yucatan Maya, "Światowit" 1972, nr 33, s. 175-197.

Wierciński Andrzej, Time-spatial regularities in the distribution of anthropological structures in Egypt, w: African Studies in Poland, red. Andrzej

Zajączkowski, Polish Scientific Publishers, Warszawa 1980, s. 7-17.

Wierciński Andrzej, Kontrowersje wokół Polskiej Szkoły Antropologicznej, w: Teoria i empiria w Polskiej Szkole Antropologicznej. W 100-lecie urodzin Jana Czekanowskiego, red. Janusz Piontek, Andrzej Malinowski, Wydawnictwo Naukowe UMK, Poznań 1985, s. 19-33.

Robert Piętek Kimpa Vita – matka afrykańskiej rewolucji czy św. Antoni?

Axelsson Sigbert, Culture Confrontation in the Lower Congo. From the Old Congo Kingdom to the Congo Independent State with special reference to the Swedish Missionaries in the 1880's and 1890's, Gumesson, Stockholm 1970.

Balandier Georges, Życie codzienne w państwie Kongo (XVI-XVIII w.), przeł. Eligia Bąkowska, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1970.

Bontinck François (red.), Histoire du royaume du Congo (c.1624). Traduction annotée du Ms. 8080 de la Bibliothèque nationale de Lisbonne par François Bontinck, c.i.c.m. en collaboration avec J. Castro Segovia, "Études d'histoire africaine", t. 4, Nauwelaerts, Louvain-Paris 1972.

Bylina Stanisław, Kultura ludowa Polski i Słowiańszczyzny średniowiecznej, Instytut Historii PAN, Warszawa 1999.

Cuvelier Jean (red.), *Relation sur le Congo du Père Laurent de Lucques (1700-1717)*, Institut Royal Colonial Belge, Section des Sciences Morales et Politiques, Bruxelles 1953.

Delumeau Jean, *Grzech i strach. Poczucie winy w kulturze Zachodu XIII-XVIII w.*, przeł. Adam Szymanowski, Instytut Wydawniczy "Pax", Warszawa 1994.

Files Teobaldo, *Nazionalismo e religione nel Congo all'inizio del 1700. La setta degli antoniani*, "Africa: Rivista trimestrale di studi e documentazione dell'Istituto italiano per l'Africa e l'Oriente" 1971, t. 26, nr 3, s. 267-303.

Files Teobaldo, *Qualque considerazione e precisazione a proposito della Kimpa Vita di Nginamau Petelo*, "Africa: Rivista trimestrale di studi e documentazione dell'Istituto italiano per l'Africa e l'Oriente" 1993, t. 48, nr 4, s. 623-630.

Fromont Cécile, *The Art of Conversion. Christian Visual Culture in the Kingdom of Kongo*, University of North Carolina Press, Chapel Hill 2014.

<https://doi.org/10.5149/northcarolina/9781469618739.001.0001>

Hastings Adrian, *The Church in Africa: 1450-1950*, Oxford University Press, Oxford 1994.

Hastings Adrian, *The Christianity of Pedro IV of the Kongo The Pacific (1695-1718)*, "Journal of Religion in Africa" 1998, t. 28, nr 2, s. 145-159. <https://doi.org/10.2307/1581710>

Jadin Louis, *Le Congo et la secte des Antoniens. Restaurations du Royaume sous Pedro IV et la Saint Antoine congolaise (1694-1718)*, "Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome" 1961, fasc. XXXIII, s. 411-615.

Jadin Louis, *Pero Tavares, missionnaire jésuite, ses travaux apostolique au Congo et en Angola, 1629-1635*, "Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome" 1967, fasc. XXXVIII, s. 270-393.

Jadin Louis, *Relation sur le Congo et l'Angola tirées des archives de la Compagnie de Jésus, 1621-1631*, "Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome" 1968, fasc. XXXIX, s. 333-440.

Kaczyński Grzegorz, *Czarny chrystianizm. Ze studiów nad ruchami afrochrześcijańskimi*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.

Masioni Pat, Serbin Sylvia, Jouveaud Edouard, Balducci Adriana, Njinga Mbandi, *Queen of Ndongo and Matamba*, UNESCO, Paris 2014.

Petelo Nginamau, *Dimension religieuse et historique de Kimpa Vita*, "Africa: Rivista trimestrale di studi e documentazione dell'Istituto italiano per l'Africa e l'Oriente" 1993, t. 48, nr 4, s. 611-623.

Randles William G.L., *L'ancien royaume du Congo des origines à la fin du XIXe siècle*, Mouton, Paris 1968.

Setas António, *História do reino do Kongo, Mayamba*, Luanda 2011.

Thornton John K., *The Kongolese Saint Anthony. Dona Beatriz Kimpa Vita and the Antonian Movement, 1684-1706*, Cambridge University Press, Cambridge 1998.

<https://doi.org/10.1017/CBO9780511572791>

Thornton John K., *Elite Women in the Kingdom of Kongo. Historical Perspectives on Women's Political Power*, "Journal of African History" 2006, t. 47, s. 437-460.

<https://doi.org/10.1017/S0021853706001812>

Michał Leśniewski **Od elementu scenografii do głównego przedmiotu badań. Afrykanie w historii Afryki Południowej. Szkic historiograficzny i nie tylko**

I. Archiwa

PAR (Pietermaritzburg Archives Repository, RPA)

Private Accessions A 50, 101; T. Shepstone Papers, A 96, t. 1.

KCAL (Killie Cambell Africana Library, Durban, RPA)

Stuart Papers, file 52, KCM 241439; KCM 98/21/1.

II. Teksty publikowane

Cobbing Julian, The Mfecane as Alibi. Thoughts on Dithakong and Mbolombo, "The Journal of African History" 1988, t. 29, z. 3, s. 487-519. <https://doi.org/10.1017/S0021853700030590>

Colebrander Peter, The Zulu Kingdom, 1828-79, w: Natal and Zululand from earliest Times to 1910. A New History, red. Andrew Duminy, Bill Guest, University of Natal Press, Pietermaritzburg 1989, s. 83-115.

Cory George E., The Rise of South Africa, t. 1-5, Longmans, Green and Co., London 1913.

Ellenberger David Frédéric, History of the Basuto. Ancient and Modern, przeł. James Comyn Macgregor, Caxton Publishing Company, London 1912.

Etherington Norman, The Great Treks. The Transformation of Southern Africa, 1815-1854, Longman, Harlow-London-New York 2001.

Etherington Norman, Were There Large States in the Coastal Regions of Southeast Africa before the Rise of the Zulu Kingdom?, "History in Africa" 2004, t. 31, s. 157-183. <https://doi.org/10.1017/S0361541300003442>

Gie S.F.N. (red.), Die Retief-Dingaan Ooreenkoms, Nasionale Pers, Beperk, Kaapstad 1923.

Greaves Adrian, Mkhize Xolani, The Tribe that Washed its Spears. The Zulus at War, Pen & Sword, Barnsley 2013.

Hall Martin, The Changing Past. Farmers, Kings and Traders in southern Africa, 200-1860, David Philip, London-Cape Town-Johannesburg 1987.

Hamilton Carolyn, Mbenga Bernard K., Ross Robert (red.), The Cambridge History of South Africa, t. 1, Cambridge University Press, Cambridge 2010. <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521517942.002>

Hedges David W., Trade and Politics in Southern Mozambique and Zululand in the Eighteenth and Early Nineteenth Centuries, praca doktorska, University of London 1978.

Higgs Philip, African Philosophy and the Decolonisation of Education in Africa. Some Critical Reflections, "Education Philosophy and Theory" 2012, t. 44, z. 2, s. 22-34. <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2011.00794.x>

Higgs Philip, The Africa Renaissance and the Transformation of the Higher Education Curriculum in South Africa, "Africa Education Review" 2016, t. 13, z. 1, s. 87-101.

<https://doi.org/10.1080/18146627.2016.1186370>

Landau Paul S., Popular Politics in the History of South Africa, 1400-1948, Cambridge University Press, Cambridge 2010. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511750984>

Legassick Martin, The Frontier Tradition in South African Historiography, w: Economy and Society in Pre-Industrial South Africa, red. S. Marks, M. Atmore, Longman, London 1980, s. 44-68.

Legassick Martin, The Politics of a South African Frontier. The Griqua, the Sotho-Tswana, and the Missionaries, 1780-1840, Basler Afrika Bibliographien, Basel 2010.

<https://doi.org/10.2307/j.ctvh9vxxvb>

MacMillan William M., The Cape Colour Question. A Historical Survey, C. Hurst & Co., London 1927.

MacMillan William M., Bantu, Boer, and Briton. The Making of the South African Native Problem, Faber & Gwyer, London 1929.

Maphalala J.S.M. (red.), Seminar on the Re-interpretation of the Battle of Blood River/Ncome, University of Natal, Kwa-Dlangezwa 1998.

Marks Shula, Atmore Anthony (red.), Economy and Society in Pre-Industrial South Africa, Longman, London 1980.

McCall Theal George, Basutoland Records, t. 1-3, C. Struik, Cape Town 1883.

McCall Theal George, Compendium of the History and Geography of South Africa, E. Stanford, London 1878.

McCall Theal George, Boers and Bantu. A History of the Wanderings and Wars of the Emigrant Farmers from Their Leaving the Cape Colony to the Overthrow of Dingan, Saul Solomon, Cape Town 1886.

McCall Theal George, History of the Emigrant Boers in South Africa, S. Sonnenschein, Lowrey & Co., London 1887.

McCall Theal George, History of South Africa, t. 1-5, S. Sonnenschein, Lowrey & Co., Cape Town 1889-1900.

McCall Theal George, Records of the Cape Colony 1793-1831. Copied for the Cape Government, from the Manuscript Documents, t. 1-36, Government of the Cape Colony, London 1897-1905.

McCall Theal George, Records of South-Eastern Africa, t. 1-9, Government of the Cape Colony, Cape Town 1898-1903.

Merwe Petrus J. van der, Die Noordwaartse Beweging van die Boere voor die Groot Trek, 1770-1842, Van Stockum, Den Haag 1837.

Merwe Petrus J. van der, Die Trekboer in die Geskiedenis van die Kaapkolonie (1657-1842), Nasionale Pers, Kaapstad 1938.

Mouton F.A., F A van Jaarsveld (1922-1995) - a flawed genius?, "Kleio" 1995, t. 27, s. 5-11.

<https://doi.org/10.1080/00232089585310011>

Naidoo Jay, Was the Retief-Dingaan Treaty a Fake?, "History in Africa" 1985, t. 12, s. 187-210.
<https://doi.org/10.2307/3171720>

Naidoo Jay, Tracking Down Historical Myths. Eight South African Cases, Ad. Donker, Johannesburg 1989.

Ndlovu Sifiso M., African Perspectives on King Dingane kaSenzangakhona, the Second Monarch of the Zulu Kingdom, Palgrave Macmillan, Cham 2017. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-56787-7>

Odora Hoppers Catherine A., Poverty, power and partnerships in educational development. A post-victimology perspective, "Compare" 2001, t. 31, z. 1, s. 21-38.
<https://doi.org/10.1080/03057920020030144>

Omer-Cooper John, The Zulu Aftermath. A Nineteenth-century Revolution in Bantu Africa, Longmans, London 1966.

Owen Francis, The Diary of the Rev. Francis Owen, M.A. Missionary with Dingan in 1837-1838, red. George E. Cory, Van Riebeeck Society, Cape Town 1926.

Penn Nigel, Forgotten Frontier. Colonists and Khoisan on the Cape's Northern Frontier in the 18th Century, Ohio University Press, Athens-Cape Town 2005.

Ramose M.B., In search of an African Philosophy of Education, "South African Journal of Higher Education" 2004, t. 28, z. 3, s. 138-160. <https://doi.org/10.4314/sajhe.v18i3.25487>

Schoeman Karel, The Griqua Captaincy of Philippolis, 1826-1861, Protea Book House, Pretoria 2002.

Swanepoel Natalie, Esterhuysen Amanda, Bonner Philip (red.), Five Hundred Years Rediscovered. South African Precedents and Prospects, Wits University Press, Johannesburg 2008.
<https://doi.org/10.18772/22008084747>

Thompson Leonard, Wilson Monica (red.), The Oxford History of South Africa, t. 1-2, Clarendon Press, Oxford 1968-1971.

Webb Colin de B., Wright John B. (red.), The James Stuart Archive of Recorded Oral Evidence Relating to the History of the Zulu and Neighbouring Peoples, t. 1-6, University of Natal Press, Pietermaritzburg-Durban 1976-2014.

Wright John, The Dynamics of Power and Conflict in the Thukela-Mzimkhulu Region in the Late 18th and the Early 19th Centuries. A Critical

Reconstruction, praca doktorska, University of Witwatersrand Johannesburg 1989.

Wright John, Political Transformation in the Thukela-Mzimkhulu Region in the Late Eighteen and Early Nineteen Centuries, w: The Mfecane Aftermath. Reconstructive Debates in Southern African History, red. Carolyn Hamilton, Witwatersrand University Press, Johannesburg, University of Natal Press, Pietermaritzburg 1995, s. 163-182. <https://doi.org/10.18772/21995012521.15>

Wright John, Rediscovering the Ndwandwe Kingdom, w: Five Hundred Years Rediscovered. South African Precedents and Prospects, red. Natalie Swanepoel, Amanda Esterhuysen, Philip Bonner, Wits University Press, Johannesburg 2008, s. 217-238. <https://doi.org/10.18772/22008084747.15>

Sebastian Żbik **Wybrane przykłady zmiany kulturowej wśród omańskiej społeczności w Afryce Wschodniej w latach 1806–1856**

Źródła

- Albrand Fortuné, Extrait d'un memoire sur Zanzibar et sur Quiloa, „Bulletin de la Société de Géographie” 1838, t. 10, s. 65–84.
- Brode Heinrich, Tippoo Tib. The Story of his Career in Central Africa, Edward Arnold, London 1907.
- Burton Richard F., The Lake Regions of Central Africa. A Picture of Exploration, t. 1, Longman, Green, Longman, and Roberts, London 1860.
- Burton Richard F., Zanzibar. City, Island, and Coast, t. 1–2, Tinsley Brothers, London 1872.
- Farsy Abdalla Saleh, Seyyid Said bin Sultan, Lancers Books, Delhi 1986.
- Guillain Charles, Documents sur l’histoire, la géographie et le commerce de l’Afrique orientale, t. 2, A. Bertrand, Paris 1858.
- Holman James, Travels in Madras, Ceylon, Mauritius, Cormoro Islands, Zanzibar, Calcutta, etc., etc., George Routledge, London 1840.
- Krapf Lewis, Travels, Researches, and Missionary Labours, during an Eighteen Years’ Residence in Eastern Africa, Trübner and Co., London 1860.
- Lane Edward William, An Account of the Manners and Customs of the Modern Egyptians, John Murray, London 1860.
- Al-Muğayrī S.A., Ġuhaynat al-aḥbār fī tāriḥ Zingbār (Pewność wiadomości o historii Zanzibaru), red. ‘Muḥammad Ibn ‘Alī Aṣ-Ṣalībī, Maskat 2017.
- Osgood Joseph B.F., Notes of Travel; or, Recollections of Majunga, Zanzibar, Muscat, Aden, Mocha, and Other Eastern Ports, Salem 1854.
- Roberts Edmund, Embassy to the Eastern courts of Cochin-China, Siam, and Muscat, Harper & Brothers, New York 1837.
- Ruete Emily, Memoirs of an Arabian Princess. An Autobiography, London 1888. Ruschenberger William S., Narrative of a Voyage round the World, t. 1–2, Richard Bentley, London 1838.
- Wellsted J.R., Narrative of a Journey into the Interior of Omán in 1835, „The Journal of the Royal Geographical Society of London” 1837, t. 7, s. 102–113.

Opracowania

- Alpers Edward A., Muqdisho in the Nineteenth Century. A Regional Perspective, "The Journal of African History" 1983, t. 24, nr 4, s. 441-459. <https://doi.org/10.1017/S0021853700027997>
- Bennett Norman R., A History of the Arab State of Zanzibar, Routledge, London 1978.
- Berg Fred J., Mombasa under the Busaidi Sultanate. The City and its Hinterlands in the Nineteenth Century, praca doktorska, University of Wisconsin, 1971.
- Bhacker M. Reda, Trade and Empire in Muscat and Zanzibar. The Roots of British Domination, Routledge, London 2014.

Cooper Frederick, *Plantation Slavery on the East Coast of Africa*, Heinemann, Portsmouth 1997.

Danecki Janusz, *Podstawowe wiadomości o islamie*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2007.

Declich Lorenzo, *The Mundiṛīs of Zanzibar. Three Generations of Ibaḍī Ulamā' at the Sultan's Court (1800-1900)*, Rome 2004.

Fair Laura, Dressing up. Clothing, Class and Gender in Post-Abolition Zanzibar, "The Journal of African History" 1998, t. 39, nr 1, s. 70-71. <https://doi.org/10.1017/S0021853797007111>

Hoffman Valerie J., *The Essentials of Ibadi Islam*, Syracuse University Press, Syracuse 2012.

Horton Mark, *Ibadis in East Africa. Archeological and Historical Evidence, w: Oman and Overseas*, red. Abdelrahman Al-Salimi, Michaela Hoffmann-Ruf, "Studies on Ibadism and Oman", t. 2, Georg Olms Verlag, Zurich-New York 2013, s. 93-106.

Kroeber Alfred L., *Anthropology. Race, Language, Culture, Psychology, Prehistory*, Harcourt, Brace, New York 1948.

Middleton John, *Land Tenure in Zanzibar and Pemba*, HMSO, London 1961.

Middleton John, *The World of the Swahili. An African Mercantile Civilization*, Yale University Press, New Haven 1992.

Nicholls Christine S., *The Swahili Coast. Politics, Diplomacy and Trade on the East African Littoral, 1798-1856*, Africana, London 1971.

Nobis Adam, *Zmiana kulturowa. Między historią i ewolucją*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2006.

Pearson Michael N., *Port Cities and Intruders. The Swahili Coast, India and Portugal in the Early Modern Era*, John Hopkins University Press, Baltimore 1998.

Rundell John, *Intersections and tensions between civilization and modernities. The case of Oman, w: tenże, Imaginaries of Modernity. Politics, Cultures, Tensions*, Routledge, London-New York 2017, s. 158-176. <https://doi.org/10.4324/9781315587875>

Al-Salimi Abdulrahman, Hoffmann-Ruf Michaela (red.), *Oman and Overseas, "Studies on Ibadism and Oman"*, t. 2, Georg Olms Verlag, Zurich-New York 2013.

Sapir Edward, *Kultura, język, osobowość. Wybrane eseje*, przeł. Barbara Stanosz, Roman Zimand, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1978.

Valeri Marc, *Oman. Politics and Society in the Qaboos State*, Hurst & Company, London 2009.

Wilkinson John C., *Water and Tribal Settlement in South-East Arabia. Study of the Aflaj of Oman*, Clarendon Press, Oxford 1977.

Wilkinson John C., *The Arabs and the Scramble for Africa*, Equinox, Bristol 2015.

Ylvisaker Marguerite, *Lamu in the Nineteenth Century. Land Trade, and Politics*, African Studies Center, Boston 1979.

Marek Pawełczak **Od czarnego talara do rupii. Pieniądz w Sułtanacie Zanzibarskim w latach 1830–1888**

I. Archiwa

CADMAE (Centre des Archives diplomatiques du ministère des Affaires étrangères, La Courneuve, Francja) P. 254, v. 3, 4

CMS (Church Missionary Society Archive, Birmingham, Wielka Brytania) Johannes L. Krapf, Journals, C A5

NA (The National Archives, Londyn)

FO 84/1645; FO 84/1677; FO 881/1242, FO 881/FO 54, FO 403

NARA (National Archives and Records Administration, Washington DC, USA) RG 84/Z :C-3; Despatches from US Consuls Zanzibar, 1836-1906, Microcopy 46884

PEM (Phillips Library of the Peabody Essex Museum, Peabody/Salem, MA, USA) John Bertram & Co. Papers [1878], fol. 3; Shepard Family Papers, MH-23; Ropes, Emmerton and Company Records (RE), MSS 103; William Hathorne Letter Books (WH), MSS 1578

STAH (Staatsarchiv, Hamburg, Niemcy) 621-1/147

ZNA (Zanzibar National Archives, Zanzibar) AA 1/48

II. Teksty publikowane

Adams John, West Robert Craig, Money, Prices, and Economic Development in India, 1861-1895, "The Journal of Economic History" 1979, t. 39, nr 1, s. 55-68.

<https://doi.org/10.1017/S0022050700096297>

Bennett Norman, Brooks George (red.), New England Merchants in Africa. A History Through Documents 1802 to 1865, Boston University Press, Boston 1965.

Burton Richard F., Zanzibar. City, Island and Coast, t. 1-2, Tinsley Brothers, London 1872.

<https://doi.org/10.5962/bhl.title.77354>

Bissell Austin, A Voyage from England to the Red-Sea and along the East Coast of Arabia to Bombay, by a Squadron under the Command of Commodore (afterwards Rear-admiral) John Blankett, East India Company, London 1806.

Chaudhuri K.N., India's International Economy in the Nineteenth Century. An Historical Survey, "Modern Asian Studies" 1968, t. 2, nr 1, s. 31-50. <https://doi.org/10.1017/S0026749X00001426>

Gervais Raymond, Pre-Colonial Currencies. A Note on the Maria Theresa Thaler, "African Economic History" 1982, t. 11, s. 147-152. <https://doi.org/10.2307/3601220>

Graham Frank D., The Fall in the Value of Silver and Its Consequences, "Journal of Political Economy" 1931, t. 39, nr 4, s. 425-470. <https://doi.org/10.1086/254229>

Guillain Charles, Documents sur l'histoire la géographie et le commerce de l'Afrique Orientale, t. 2, A. Bertrand, Paris 1858.

Hieke Ernst, Zur Geschichte des deutschen Handels mit Ostafrika. Das hamburgische Handelhaus Wm. O'Swald & Co. Teil I: 1831-1870, Verlag Hans Christians, Hamburg 1939.

Jevons Herbert Stanley, Money, Banking and Exchange in India, Government Central Press, Simla 1922.

Pawełczak Marek, The State and the Stateless. The Sultanate of Zanzibar and the East African Mainland. Politics, Economy and Society, 1837-1888, Instytut Historyczny UW, Warszawa 2010.

Pond Shepard, The Maria Theresa Thaler. A Famous Trade Coin, "Bulletin of the Business Historical Society" 1941, t. 15, nr 2, s. 26-31. <https://doi.org/10.2307/3110662>

Reichardt Paul, Deutsch-Ostafrika. Das Land und seine Bewohner, seine politische und wirtschaftliche Entwicklung, Otto Spamer, Leipzig 1892.

Ropes Edward D., Jr., The Zanzibar Letters of Edward D. Ropes, Jr., red. Norman Bennett, Boston University, African Studies Center, Boston 1979.

Schmidt Karl Wilhelm, Sansibar. Ein Ostafrikanisches Kulturbild, F.A. Brockhaus, Leipzig 1888.

Semple Clara, A Silver Legend. The Story of the Maria Theresa Thaler, Barzan Publishing, Manchester 2005.

Sheriff Abdul, Slaves, Spices and Ivory in Zanzibar. Integration of an East African Commercial Empire into the World Economy, 1770-1873, J. Currey, London 1987.

Sivramkrishna Sashi, In Search of Stability. Economics of Money, History of the Rupee, Manohar, New Delhi 2015. <https://doi.org/10.4324/9781315276816>

Smee Thomas, Hardy L., Observations during a voyage of Research, on the East Coast of Africa, "Transactions of the Bombay Geographical Society" 1841-1844, t. 6, s. 23-60.

Jarosław Różański Ku niepodległej Ambazonii? Źródła kryzysu w angielskojęzycznej części Kamerunu

Achankeng Fonkem, The Fouban Constitutional Talks and Prior Intentions of Negotiating. A Historico-Theoretical Analysis of a False Negotiation and the Ramifications for Political Developments in Cameroon, "Journal of Global Initiatives: Policy, Pedagogy, Perspective" 2014, nr 9, s. 129-154.

Anyangwe Carlson, Betrayal of Too Trusting a People. The UN, the UK and the Trust Territory of the Southern Cameroons, Langaa, Bamenda 2009.

Bayart Jean-François, L'Etat au Cameroun, Presses de la Fondation nationale des Sciences politiques, Paris 1979.

Boulaga Fabien Eboussi, La démocratie de transit au Cameroun, L'Harmattan, Yaoundé 1997.

Briggs E.T., The protestant Church in the Cameroon. The early days - 1841 to 1887, w: Histoire des Églises chrétiennes au Cameroun. Les origines, red. Engelberg Mveng, Yaoundé 1990, s. 5-53.

Deltombe Thomas, Domergue Manuel, Tatsitsa Jacob, Kamerun! Une guerre cachée aux origines de la Françafrique, 1948-1971, La Découverte, Paris 2011.

Eboua Samuel, Ahidjo et la logique du pouvoir, L'Harmattan, Paris 1995. Ebune Joseph B., The Growth of Political Parties in Southern Cameroons 1916-1960, CEPER, Yaoundé 1992.

International Crisis Group, Cameroun. La crise anglophone à la croisée des chemins, Rapport Afrique, N° 250, 2 août 2017, Brussels 2017.

International Crisis Group, Cameroun. L'aggravation de la crise anglophone requiert des mesures fortes, Crisis Group Briefing Afrique, N° 130, Nairobi-Brussels 2017.

International Crisis Group, Crise anglophone au Cameroun. Comment arriver aux pourparlers, Rapport Afrique, N° 272, 2 mai 2019, Brussels 2019.

Joseph Richard, Le mouvement nationaliste au Cameroun. Les origines sociales de l'UPC, Karthala, Paris 1986.

Kamé Bouopda Pierre, La crise anglophone au Cameroun, L'Harmattan, Paris 2018.

Konings Piet, The Anglophone Problem in Cameroon, "The Journal of Modern and African Studies" 1997, t. 35, nr 2, s. 207-229. <https://doi.org/10.1017/S0022278X97002401>

Konings Piet, Nyamnjoh Francis B., Negotiating an Anglophone Identity. A study of the Politics of Recognition and Representation in Cameroon, Brill, Leiden-Boston 2003.

Malaquais Dominique, Architecture, pouvoir et dissidence au Cameroun, Karthala, Paris 2002. <https://doi.org/10.3917/kart.malaq.2002.01>

Mbembe Achille, La naissance du maquis dans le Sud-Cameroun (1920-1960). Histoire des usages de la raison en colonie, Karthala, Paris 1996.

Mveng Engelberg, Histoire du Cameroun, Présence Africaine, Paris 1963.

Ndi Anthony, Southern West Cameroon Revisited 1950-1972, Langaa, Bamenda 2014.

Ngu Foncha John, Lettre de démission du RDPC, Yaounde, 9th June 1990, aneks w: La crise anglophone au Cameroun, red. Bouopda Pierre Kamé, L'Harmattan, Paris 2018, s. 168-170.

Percival John, The 1961 Cameroon plebiscite: choice or betrayal, Langaa, Bamenda 2008.

Phillipson Sydney, Sir, Financial, economic and administrative consequences to the Southern Cameroons of separation from the Federation of Nigeria, Government Printer, Lagos 1959.

Terretta Meredith, Nation of Outlaws, State of Violence. Nationalism, Grassfields Tradition, and State Building in Cameroon, Ohio University Press, Athens 2013.

Anna Wieczorkiewicz Going black under the skin. Przyczynek do psycho geografii Carla Gustava Junga

Bair Deirdre, Jung. Biografia, przeł. Robert Reszke, Wydawnictwo KR, Warszawa 2009.

Baynes H.G. (Helton Godwin), Germany Possessed, J. Cape, London 1941.

Burleson Blake W., Jung in Africa, Continuum, New York-London 2005.

Burleson Blake W., Jung in Africa. The historical record, "Journal of Analytical Psychology" 2008, t. 53, nr 2, s. 209-223. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5922.2008.00717.x>

Hannah Barbara, Jung, His Life and Work. A Biographical Memoir, Putnam, New York 1976.

Jaffé Aniela, Wprowadzenie, w: Carl Gustav Jung, Wspomnienia, sny, myśli, przeł. Robert Reszke, Leszek Kolankiewicz, Wydawnictwo WROTA-Wydawnictwo KR, Warszawa 1993.

Jung Carl Gustav, Wspomnienia, sny, myśli, przeł. Robert Reszka, Leszek Kolankiewicz, Wydawnictwo WROTA-Wydawnictwo KR, Warszawa 1993.

Kolankiewicz Leszek, Wstęp, w: Carl Gustav Jung, Podróż na Wschód, Pusty Obłok, Warszawa 1989.

Prus Paulina, Wspomnienia, sny, myśli. (Nie)świadoma biografia C.G. Junga, "Studia z Historii Filozofii" 2013, t. 4, nr 3, s. 159-177. <https://doi.org/10.12775/szhf.2013.040>

Sengupta Sulagna, Jung in India, Spring Journal Books, New Orleans 2013.

Singer Thomas, Kimbles Samuel L., The Cultural Complex. Contemporary Jungian Perspectives on Psyche and Society, Brunner-Routledge, New York 2004. <https://doi.org/10.4324/9780203536889>

Torgovnick Marianna, Primitive Passions. Men, Women, and the Quest for Ecstasy, Alfred Knopf, New York 1997.

Albert Zięba, Léonard Arnaud Śladami Beniowskiego. Odkrycie zagubionego fortu Augusta

Beniowski Maurice-Auguste, Voyages et memoires de Maurice-Auguste, Comte de Benyowsky, F. Buisson, Paris 1791.

Beniowski Maurycy August, Dziennik podróży i zdarzeń M.A. Beniowskiego na Syberyi, w Azji i Afryce, S. Szczepanowski i A. Potocki, Kraków 1898.

Beniowski Maurycy, Pamiętniki, przeł. Edward Kajdański, Volumen, Warszawa 1995.

Beniowski Maurice Auguste, Mémoires et Voyages, przeł. Éric Morin-Aguilar, Noir sur Blanc, Paris 1999.

Bogolubow N.P., Graf Moric Beniowskij, Moskwa 1894.

Cultru Prosper, Un empereur de Madagascar au XVIIIe siècle: Benyowszky, A. Challamel, Paris 1906.

Fiedler Arkady, Jutro na Madagaskar, Towarzystwo Wydawnicze „Rój”, Warszawa 1939.

Fiedler Arkady, Żarliwa wyspa Beniowskiego, Letchworth Printers, Letchworth 1944.

Fiedler Arkady, Radosny ptak Drongo, Lechtworth Printers, Lechtworth 1946.

Fiedler Arkady, Gorąca wieś Ambinanitelo, Iskry, Warszawa 1953.

Fiedler Arkady, Wyspa kochających lemurów, Iskry, Warszawa 1957.

Fiedler Arkady, Madagaskar – okrutny czarodziej, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1969.

Fiedler Arkady, Motyle mego życia. O wielkiej miłości i wielu miłostkach, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1983.

Fiedler Arkady, Kobiety mej młodości. Rzeczy wybrane, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1989.

H.R., Hommage. Une stèle en l'honneur de l'écrivain Arkady Fiedler, „L'Express de Madagascar” 23 stycznia 2017, <https://lexpress.mg/23/01/2017/hommage-une-stele-en-lhonneur-de-lecrivain-arkady-fiedler/> [dostęp: 31.08.2019].

Jarnecki Michał, Madagaskar w polskich koncepcjach i planach kolonialnych, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 2006, z. 28, s. 89–102.

Kajdański Edward, Tajemnica Beniowskiego. Odkrycia, intrygi, fałszerstwa, Volumen, Warszawa 1994.

Lepecki Mieczysław, Madagaskar – kraj, ludzie, kolonizacja, Towarzystwo Wydawnicze „Rój”, Warszawa 1938.

Lepecki Mieczysław, Maurycy August hr. Beniowski, zdobywca Madagaskaru, Książnica–Atlas, Lwów 1938.

Mantoux Christian G. (red.), Journal de Bérubé-Dudemene, capitaine du Bougainville à Madagascar en 1774, „Bulletin de l'Académie malgache” 1971, t. 49, fasc. 2, s. 89–111.

Mayeur Nicolas, Voyage dans le nord de Madagascar, au Cap d'Ambre et à quelque Iles du Nord-Ouest, red. Barthélemy de Froberville, „Bulletin de l'Académie malgache” 1912 (1913), t. 10.

Molnár Miklós M., Héros ou imposteur? Un aventurier au XVIII siècle, „Revue européenne des sciences sociales” 1989, t. 27, nr 85, s. 75–91.

Molnár Miklós M., Móric Benyovszky. The Hungarian Made King of Madagascar, w: tenże, 33 Hungarian Histories. Hungarian Identity through Portraits, www.CatchBudapest.com, Budapest 2018.

Nowak Bronisław, Dzieje Madagaskaru i Maskarenów w XVII–XVIII w., w: Historia Afryki. Do początków XIX wieku, red. Michał Tymowski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1996, s. 1066–1080.

Ratsivalaka Gilbert, Doctrine et méthode d'occupation coloniales au XVIIIe siècle. L'acquisition et l'occupation de l'île Sainte-Marie de Madagascar en 1750, „Bulletin de l'Académie malgache” 1977 (1979), t. 55, nr 1–2, s. 39–52.

Ratsivalaka Gilbert, Madagascar dans le sud-ouest de l'océan indien (circa 1500–1824). Pour une relecture de l'histoire de Madagascar, Presses de l'Université de Nice-Sophia Antipolis, Nice 1995.

Sicard F., Benyowski, „Bulletin de l'Académie malgache” 1981, t. 59, nr 1–2, s. 17–19.

Słowacki Juliusz, Beniowski, Poema. Pięć pierwszych pieśni, L. Micheisen, Lipsk 1841.

Vacher Paule, Contribution à l'histoire de l'établissement français fondé à Madagascar par le baron de Benyovszky (1772–1776), Diplôme d'Études Supérieures, Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Tananarive 1970.

Elżbieta Stańczyk **Polscy podróżnicy i badacze Afryki w pierwszej połowie XX wieku**

Bar Joanna, Afrykanistyczne badania Jana Czekanowskiego. W stulecie wyprawy, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2007.

Bystroń Jan Stanisław, Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie 1147–1914, Księgarnia Geograficzna „Orbis”, Kraków 1930.

Bystroń Jan Stanisław, Alger, Książnica-Atlas, Lwów–Warszawa 1934.

Czekanowski Jan, Forschungen im Nil-Zwischengebiet, t. 1–5, Klinkhardt & Biermann, Leipzig 1911–1927.

Czekanowski Jan, Ostateczne wyniki badań w Afryce Środkowej w latach 1907–1909, „Przegląd Geograficzny” 1923, t. 4.

Czekanowski Jan, W głąb lasów Aruwimi. Dziennik wyprawy do Afryki Środkowej, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Wrocław 1958.

Dzierżykray-Rogalski Tadeusz, Polska antropologia w Afryce, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków 1981.

Dzwonkowski Teodor Anzelm, Pamiętniki, czyli Pamiątka po ojcu dla Józefy z Dzwonkowskich Komornickiej, wyd. z rpsu Stanisław i Tomasz Komornicy, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1985.

Firth Raymond, Społeczności ludzkie. Wstęp do antropologii społecznej, przeł. Jarosław Dunin, Zofia Sokolewicz, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1965.

Giżycki Kamil, Polowania egzotyczne, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1927.

Giżycki Kamil, Ze Wschodu na Zachód. Listy z podróży, Księgarnia Polska, Warszawa 1930.

Gołąbek Stefan, Nazwy polskie w Afryce, „Kontynenty” 1968, nr 5.

Gołąbek Stefan, Czterysta lat polskich badań afrykanistycznych, „Przegląd Orientalistyczny” 1970, t. 75, nr 3, s. 199–211.

Gołąbek Stefan, Wychodźstwo polskie do Afryki (do 1939 r.), „Przegląd Orientalistyczny” 1972, t. 81, nr 1, s. 3–15.

Gołąbek Stefan, Od Kairu po Kapsztad. Polska cegiełka w badaniu Czarnego Lądu, „Kontynenty” 1974, nr 4.

Gołąbek Stefan, Związki Polski i Polaków z Afryką do roku 1945, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978.

Gordziałkowski Henryk, Czarny sen. Przygody i przeżycia w Kongo Belgijskim, Książnica-Atlas, Lwów–Warszawa 1934.

Grzesiewicz Witold, Mój pobyt w Kongo 1929–1938, t. 1, Gondwana, Warszawa 2009.

Grzesiewicz-Sałacińska Małgorzata, Karty pocztowe Kazimierza Zagórskiego z kolekcji Witolda Grzesiewicza, t. 2, Gondwana, Warszawa 2009.

Kuczyński Antoni, Korzenie i współczesność polskich badań etnologicznych w Afryce, „Etnografia Polska” 1994, t. 38, z. 1–2, s. 113–159.

Kuczyński Antoni, Polskie opisanie świata. Studia z dziejów poznania kultur ludowych i plemiennych, t. 1, Azja i Afryka, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1994.

Loth Edward, Wyprawa antropologiczna do Ugandy (Ruwenzori), „Przegląd Antropologiczny” 1938, t. 12.

Loth Edward, Sprawozdanie z wyników polskiej wyprawy badawczej w Ruwenzori, „Przegląd Antropologiczny” 1939, t. 13.

Loth Jerzy, Kronika podróży przez ląd afrykański od przylądka Dobrej Nadziei do morza Śródziemnego, „Przegląd Geograficzny” 1930, z. 1–2, s. 1–45.

Malinowski Bronisław, *The Dynamics of Culture Change. An Inquiry into Race Relations In Africa*, Yale University Press, New Haven 1945.

Nowak Kazimierz, *Rowerem i pieszo przez Czarny Ląd. Listy z podróży afrykańskiej z lat 1931–1936*, oprac. Łukasz Wierzbicki, Sorus, Poznań 2013.

Ohly Rajmund, Prof. dr Roman Stopa, „Przegląd Orientalistyczny” 1970, t. 75, nr 3, s. 239–244.

Ossendowski Ferdynand Antoni, *Czarny czarownik. Relacja z wyprawy do Afryki 1926 r.*, Rój, Warszawa 1926.

Ossendowski Ferdynand Antoni, *Niewolnicy słońca. Podróż przez zachodnią połąć Afryki podzwrotnikowej w 1925/26 r.*, Wydawnictwo Polskie R. Wegner, Poznań 1927.

Ossendowski Ferdynand Antoni, *Wśród Czarnych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1927.

Sapieha Leon, *Lasy Ituri. Wspomnienia z podróży*, Gebethner i Wolff, Kraków 1928.

Sapieha Leon, *Wulkany Kivu. Wspomnienia z podróży*, Gebethner i Wolff, Kraków 1934.

Sawicki Ludomir, *Studia nad Abisynią*, t. 1, *Wpływ warunków geograficznych na rozsiadlenie ludności podług jej znamion rasowych i kulturalnych*, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa 1913.

Ślabczyński Wacław, *Polscy podróżnicy i odkrywcy*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973.

Ślabczyński Wacław i Tadeusz, *Słownik podróżników polskich*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1992.

Stopa Roman, *Mlaski, ich charakter, rozwój i pochodzenie*, b. wyd., Kraków 1933.

Stopa Roman, *Die Schnalze, ihre Natur, Entwicklung und Ursprung*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1935.

Stopa Roman, *Teksty hotentockie*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 1936.

Stopa Roman, *Najważniejsze cechy i odrębności języków afrykańskich*, „Rocznik Orientalistyczny” 1937, t. 13.

Stopa Roman, *Studia nad kulturą Buszmenów*, „Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności” 1938, t. 43, nr 6.

Stopa Roman, *Z badań nad ludnością i kulturą Afryki Południowo-Zachodniej*, Warszawa 1938, *Prace Instytutu Naukowego Ligi Morskiej i Krajowej*, z. 1.

Szafar Tadeusz, *Odkrycie Afryki. Cztery tysiąclecia eksploracji Czarnego Lądu*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1974.

Szafarski Józef, *Poznanie Czarnego Lądu*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968.

Szczerba Wiktor, Polacy w badaniach i życiu krajów Afryki, „Problemy Polonii Zagranicznej” 1974, t. 9, s. 279–323.

Szklarska-Lohmannowa A., Sapieha Leon, w: Polski Słownik Biograficzny, t. 35, red. Władysław Konopczyński i in., Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Kraków 1994, s. 81–83.

Szyfelbejn-Sokolewicz Zofia, Wstęp do etnografii Afryki, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968.

Zaborowski Zygmunt, La circoncision, ses origines et sa repartition en Afrique et á Madagascar, „L’Anthropologie” 1896, t. 7.

Zaborowski Zygmunt, Une étude á l’origine et au caractere des Howas, „Revue mensuelle de l’École d’Anthropologie de Paris” 1897.

Zins Henryk, Polacy w Afryce Wschodniej, UMCS, Lublin 1978.

Żukowski Arkadiusz, Polskie badania etnologiczne w Afryce Południowej – próba syntezy, w: Polskie opisywanie świata. Od fascynacji egzotyką do badań antropologicznych, red. Antoni Kuczyński, Katedra Etnologii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000.

Ryszard Vorbrich **Z zewnątrz i od wewnątrz. Przegląd sytuacji badawczych z perspektywy antropologicznej**

Asad Talal, The Idea of an Anthropology of Islam, "Qui Parle" 2009, t. 17, nr 2, s. 1-30.

<https://doi.org/10.5250/quiparle.17.2.1>

Beek Walter E.A. van, Dogon restudied. A field evaluation of the work of Marcel Griaule, "Current Anthropology" 1991, t. 32, nr 2, s. 139-167. <https://doi.org/10.1086/203932>

Brown Karen McCarthy, Mama Lola. A Vodou Priestess in Brooklyn, University of California Press, Berkeley 1991.

Cernea Michael, Indigenous Anthropologists and Development-Oriented Research, w: Indigenous Anthropology in Non-Western Countries, red. Hussein Fahim, Carolina Academic Press, Durham 1982, s. 121-137.

Clifford James, Praktyki przestrzenne. Badania terenowe, podróże i praktyki dyscyplinujące w antropologii, przeł. Sławomir Sikora, w: Badanie kultury. Elementy teorii antropologicznej. Kontynuacje, red. Marian Kempny, Ewa Nowicka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 139-179.

Dimé Mamadou, Au confluent de l'arabité et de l'afriquité? Le territoire frontière de Rosso comme espace de déploiement de dynamiques ambivalentes d'intégration transnationale entre le Sénégal et la Mauritanie, w: Les sciences sociales au Senegal. Mise à l'épreuve et nouvelles perspectives, red. Mamadou Diouf, Suleyman Bachi Diagne, CODESRIA, Dakar 2016, s. 97-118.

<https://doi.org/10.2307/j.ctvh8r0xk.9>

Diop Babacar Mbaye, Art africain et monde globalisé, w: Les sciences sociales au Senegal. Mise à l'épreuve et nouvelles perspectives, red. Mamadou Diouf, Suleyman Bachi Diagne, CODESRIA, Dakar 2016, s. 179-194. <https://doi.org/10.2307/j.ctvh8r0xk.13>

Fahim Hussein, Foreign and indigenous anthropology. The perspectives of an Egyptian anthropologist, "Human Organization" 1977, t. 36, nr 1, s. 80-86.

<https://doi.org/10.17730/humo.36.1.4324648j3317m0g2>

Fahim Hussein, Helmer Katherine, Indigenous Anthropology in Non-Western Countries. A Further Elaboration, "Current Anthropology" 1980, t. 21, nr 5, s. 644-650. <https://doi.org/10.1086/202542>

Griaule Marcel, Dieu d'eau. Entretiens avec Ogotemmêli, Éditions du Chêne, Paris 1948 (wyd. pol.: Bóg wody. Rozmowy z Ogotemmelim, przeł. Ewa Klekot, Arnold Lebeuf, Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2006). <https://doi.org/10.1522/cla.grm.die>

Jacobs-Huey Lanita, The Natives Are Gazing and Talking Back. Reviewing the Problematics of Positionality, Voice, and Accountability among Native Anthropologists, "American Anthropologist" 2002, t. 104, nr 3, s. 791-804. <https://doi.org/10.1525/aa.2002.104.3.791>

Malinowski Bronisław, Argonauts of the Western Pacific, Routledge, London 1922 (wyd. pol.: Argonauci Zachodniego Pacyfiku, przeł. Barbara Olszewska-Dyoniziak, Sławoj Szynkiewicz, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1967).

Malinowski Bronisław, Dziennik w ścisłym znaczeniu tego wyrazu, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2002.

Obreński Józef, Problem grup etnicznych w etnologii i jego socjologiczne ujęcie, "Przegląd Socjologiczny" 1936, t. 1-2, s. 177-195.

Rakowski Tomasz, Etnografia/animacja/sztuka. Wprowadzenie, w: Etnografia/animacja/sztuka. Nierozpoznane wymiary rozwoju kulturalnego, red. Tomasz Rakowski, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2013, s. 6-43.

Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/obcy.html> [dostęp: 15.04.2018].

Vorbrich Ryszard, Czy patrzeć oznacza zawsze widzieć. Eksperyment w antropologii wizualnej, w: Obrazy kultur, red. Grzegorz Pełczyński, Ryszard Vorbrich, Biblioteka Telgte, Poznań 2007, s. 71-86.

Vorbrich Ryszard, Projekt badawczo-rozwojowy Pokaż mi swój świat - pokaż mi swoją szkołę, "Afryka. Biuletyn Polskiego Towarzystwa Afrykanistycznego" 2009, nr 29-30, s. 186-192.

Vorbrich Ryszard, Język obrazu a dialog międzykulturowy, w: Pluralizm kulturowy i religijny współczesnego świata. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Henrykowi Zimoniowi SVD w 70. Rocznicę urodzin, red. Zdzisław Kupisiński, Stanisław Grodz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 569-583.

Wittgenstein Ludwig, Philosophical Investigations, przeł. G.E.M. Anscombe, Blackwell, Oxford 1958.

Halszka Wierzbicka **Orèra znaczy piękno**

Angola London Mozambique Association, Capulanas... Capulanas... Capulanas...Capulanas...
Capulanas, <http://www.almalink.org/documents/capuho.pdf> [dostęp: 4.11.2018]

Arnfred Signe, Sexuality and gender politics in Mozambique. Rethinking gender in Africa, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala 2011.

Bagnol Brigitte, Mariano Esmeralda, Vaginal practices. Eroticism and implications for women's health and condom use in Mozambique, "Culture, Health & Sexuality: An International Journal for Research, Intervention and Care" 2008, t. 10, nr 6, s. 573-585. <https://doi.org/10.1080/13691050801999071>

Banaszak Ewa, Czajkowski Piotr (red.), Corpus delicti - rozkoszne ciało. Szkice nie tylko z socjologii ciała, Difin, Warszawa 2010.

Brooks Andrew R., Riches from Rags or Persistent Poverty? Inequality in the Transnational Second-hand Clothing Trade in Mozambique, praca doktorska, University of London, 2012, <https://pure.royalholloway.ac.uk/portal/files/4549495/2012brooksaphd.pdf> [dostęp: 27.03.2018].

Brooks Andrew, The hidden trade in our second-hand clothes given to charity, "The Guardian" 13.02.2015, <https://www.theguardian.com/sustainable-business/sustainable-fashion-blog/2015/feb/13/second-hand-clothes-charity-donations-africa> [dostęp: 28.03.2018].

Byczkowska Dominika, hasło Cieleśność, w: Konecki Krzysztof, Chomczyński Piotr (red.), Słownik socjologii jakościowej, Difin, Warszawa 2012, s. 45-49.

Chiziane Paulina, Niketche. Uma história de poligamia, Companhia das Letras, Lisboa 2002.

DeMello Margo, Body Studies. An Introduction, Routledge, London 2014. <https://doi.org/10.4324/9780203519608>

Díaz-Szmidt Renata, Muthiana Orera, onroa vayi? Dokąd idziesz piękna kobieto? Przemiany tożsamości kobiecej w powieściach mozambickiej pisarki Pauliny Chiziane, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego-Institut Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich UW, Warszawa 2010.

Dziuban Agata, Gry z tożsamością. Tatuowanie ciała w indywidualizującym się społeczeństwie polskim, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2013.

Ferreira António R., Agrupamento e caracterização étnica dos índigenas de Moçambique, Lisboa 1958.

Ghana bans second-hand knickers, "BBC News" 26.11.2010, <http://www.bbc.com/news/world-africa-11845851> [dostęp: 28.03.2018].

Lomwe Português, Padres do Sagrado Coração de Jesus da Zambezia-Mozambique, Gurúè 1990.

Martínez Pérez Guillermo, Concepción Tomás, Bagnol Brigitte, Labia Minora Elongation and its Implications on the Health of Women. A Systematic Review, "International Journal of Sexual Health" 2014, t. 26, nr 3, s. 155-171. <https://doi.org/10.1080/19317611.2013.851139>

Medeiros Eduardo, Etnias e etnicidades em Moçambique, Aveiro 1996.

O'Neill H., A Three Months' Journey in the Makua and Lomwe Countries, "Proceedings of the Royal Geographical Society and Monthly Record of Geography" 1882, nr 4, s. 193-213. <https://doi.org/10.2307/1800041>

Schneider Betty, Body Decoration in Mozambique, "African Arts" 1973, nr 2, s. 26-31, 92. <https://doi.org/10.2307/3334776>

Smith David, Zimbabwe outlaws sale of used knickers, "The Guardian" 9.01.2012, <https://www.theguardian.com/world/2012/jan/09/zimbabweanoutlaws-sale-used-knickers> [dostęp: 28.03.2018].

Wembah-Rashid J.A.R., The southeastern African bantu matrilineal tradition. The case of fertility regulation and child spacing beliefs and practices, "Journal of Asian and African Studies" 1995, t. 50, s. 43-58.

World Health Organization, <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en> [dostęp: 2.12.2016].

Wrześcińska Alicja, Identyfikacja tożsamości i zdobienie ciała w tradycji afrykańskiej. Część I. Niektóre tradycyjne ozdoby ciała, "Afryka" 2007, nr 25, s. 50-70.

Wrześcińska Alicja, Identyfikacja tożsamości i zdobienie ciała w tradycji afrykańskiej. Część II. Niektóre tradycyjne ozdoby ciała, "Afryka" 2007/2008, nr 26, s. 40-53.

Wrześcińska Alicja, Kobieta Afryki Czarnej - dziedzictwo i dzisiejszość, w: Corpus delicti - rozkoszne ciało. Szkice nie tylko z socjologii ciała, red. Ewa Banaszak, Piotr Czajkowski, Difin, Warszawa 2010.

Filmografia

The Congo Dandies. Living in poverty and spending a fortune to look like a million dollars, reż. Natasha Kadyrova, RT Documentary, https://www.youtube.com/watch?v=W27PnUuXR_A [dostęp: 28.02.2016].

Zbiórka odzieży w szczytnym celu. Czy na pewno wiemy, co się dzieje z ubraniami ze specjalnych pojemników?, <http://wyborcza.pl/10,82983,23232610,zbiorka-odziezy-w-szczytnym-celu-czy-na-pewno-wiemy-co-sie.html> [dostęp: 11.04.2018].

Olga Pawlik **Dwa portrety: tanzańska magia lecznicza na wsi i w mieście.**

Obserwacje z terenu

Ashforth Adam, Why Humanitarian Concerns About Witchcraft Violence in Africa are Misplaced, "UChicagoCISSR" (Center for International Social Science Research, University of Chicago) 27.06.2013, <https://www.youtube.com/watch?v=EQYvxBfxSZY> [dostęp: 17.04.2019].

Boddy Janice, Spirits and selves in Northern Sudan. The cultural therapeutics of possession and trance, "American Ethnologist" 1988, t. 15, nr 1, s. 4-27.
<https://doi.org/10.1525/ae.1988.15.1.02a00020>

Federici Silvia, Women, Witch-Hunting and Enclosures in Africa Today, "Sozial Geschichte" 2010, t. 3, s. 10-27.

Hecker Tobias, Braitmayer Lars, Duijl Marjolein van, Global mental health and trauma exposure. The current evidence for the relationship between traumatic experiences and spirit possession, "European Journal of Psychotraumatology" 2015, t. 6. <https://doi.org/10.3402/ejpt.v6.29126>

Jurado Felisa, They call him the Bulldozer - legitimate and coercive authority during Magufuli's presidency in Tanzania, Leiden University, Leiden 2018.

Kehoe Alice B., Giletti Dodi H., Women's Preponderance in Possession Cults. The Calcium Deficiency Hypothesis Extended, "American Anthropologist" 1981, t. 83, nr 3, s. 549-561.
<https://doi.org/10.1525/aa.1981.83.3.02a00030>

Kohnert Dirk, Magic and witchcraft. Implications for democratization and poverty-alleviating aid in Africa, "World Development" 1996, t. 24, nr 8, s. 1347-1355. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(96\)00045-9](https://doi.org/10.1016/0305-750X(96)00045-9)

Lewis Ioan, Spirit Possession and Biological Reductionism. A Rejoinder to Kehoe and Giletti, "American Anthropologist" 1983, t. 85, nr 2, s. 412-413. <https://doi.org/10.1525/aa.1983.85.2.02a00180>

Meyer Brigit, Pels Peter (red.), Magic and Modernity. Interfaces of Revelation and Concealment, Stanford University Press, Stanford 2003.

Moore Henrietta, Sanders Todd (red.), Magical Interpretations, Material Realities. Modernity, Witchcraft and the Occult in Postcolonial Africa, Routledge, London 2002. <https://doi.org/10.4324/9780203398258>

Mwalupinde Olle, Magufuli's dilemma. Corruption and the pursuit of democracy, "St Andrews Africa Summit Review" 2017, t. 1, <https://ojs.standrews.ac.uk/index.php/SAASUM/article/view/1402> [dostęp: 10.08.2019].

Niehaus Isak, Mohlala Eliazaar, Shokane Kally, Witchcraft, Power and Politics. Exploring the occult in the South African lowveld, "Journal of Modern African Studies" 2003, t. 41, nr 1, s. 153-162. <https://doi.org/10.1017/S0022278X03234200>

O'Connell M.C., Spirit Possession and Role Stress among the Xesibe of Eastern Transkei, "Ethnology" 1982, t. 21, nr 1, s. 21-37. <https://doi.org/10.2307/3773703>

Paget Dan, Tanzania. Shrinking space and opposition protest, "Journal of Democracy" 2017, t. 28, nr 3, s. 153-167. <https://doi.org/10.1353/jod.2017.0053>

Piłaszewicz Stanisław, Religie Afryki, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2000.

Raybeck Douglas, Shoobe Judy, Grauberger Jay, Women, Stress, and Participation in Possession Cults. A Reexamination of the Calcium Deficiency Hypothesis, "Medical Anthropology Quarterly" 1989, t. 3, nr 2, s. 139-161. <https://doi.org/10.1525/maq.1989.3.2.02a00030>

Schnoebelen Jill, Witchcraft allegations, refugee protection and human rights. A review of the evidence, "New Issues in Refugee Research", Research Paper no 169, UNHCR, Geneva 2009, <https://www.unhcr.org/4981ca712.pdf> [dostęp: 15.04.2019].

Secker Emilie, Witchcraft stigmatization in Nigeria. Challenges and successes in the implementation of child rights, "International Social Work" 2013, t. 56, nr 1, s. 22-36. <https://doi.org/10.1177/0020872812459065>

Shaka Jack, Governanace in Africa. Dr. John Magufuli, Social Science Research Network 9.12.2015, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2849423>

Tortora Bob, Witchcraft Believers in Sub-Saharan Africa Rate Lives Worse, "Gallup.com" 25.08.2010, <http://news.gallup.com/poll/142640/witchcraftbelievers-sub-saharan-africa-rate-lives-worse.aspx> [dostęp: 15.04.2019].

Zuzanna Walkiewicz

Warsztaty krawieckie w Tanzanii. Tkaniny, ciało i

rzemiosło

Andrewes Janet, Bodywork. Dress as a cultural tool. Dress and demeanor in the south of Senegal, Brill, Boston 2005.

Domańska Ewa, Humanistyka nie-antropocentryczna a studia nad rzeczami, "Kultura Współczesna" 2008, t. 57, nr 3, s. 9-27.

Latour Bruno, Pandora's Hope. Essays on the Reality of Science Studies, Harvard University Press, London 1999.

Linnebuhr Elisabeth, Kanga. Popular Clothes with Messages, w: Sokomoko. Popular Culture in East Africa, red. Werner Graebner, Rodopi, Amsterdam 1992, s. 81-91.

Mauss Marcel, Sposoby posługiwania się ciałem, w: tenże, Socjologia i antropologia, przeł. Marcin Król, PWN, Warszawa 1973, s. 538-566.

Rybus Agata, Czy rzecz może być sprawcą? Perspektywa humanistyki i nauk społecznych, w: Ludzie w świecie przedmiotów, przedmioty w świecie ludzi. Antropologia wobec rzeczy, red. Agata Rybus, Maciej W. Kornobis, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 19-59.
<https://doi.org/10.31338/uw.9788323520030.pp.21-60>

The Founding of Vlisco, <https://www.vlisco.com/heritage/the-founding-ofvlisco/> [dostęp: 29.06.2018].

Katarzyna Zychła **Być muzykiem w Tanzanii. Bongo Flava w perspektywie globalnej i lokalnej**

Blommaert Jan, Standardization and diversification in Kiswahili, "Kiswahili" 1990, t. 57, s. 22-32.

Englert Birgit, Bongo Flava (Still) Hidden Underground - Rap from Morogoro, Tanzania, "Stichproben. Wiener Zeitschrift für kritische Afrikastudien" 2003, nr 5, s. 73-93.

Englert Birgit, Kuchanganyachanganya - Topic and Language Choices in Tanzanian Youth Culture, "Journal of African Cultural Studies" 2008, t. 20, nr 1, s. 45-55.
<https://doi.org/10.1080/13696810802159255>

Michuzi A., Chama cha Muziki wa Bongofleva (TUMA)!, "Kitangoma" 2002, nr 11, s. 30-32.

Reuster-Jahn Uta, Hacke Gabriel, The Bongo Flava industry in Tanzania and artists' strategies for success, "Arbeitspapiere/Working Papers" nr 127, Institut für Ethnologie und Afrikastudien, Johannes Gutenberg Universität, Mainz 2011.

Reuster-Jahn Uta, Kießling Roland, Lugha ya Mitaani in Tanzania. The Poetics and Sociology of a Young Urban Style of Speaking. With a Dictionary Comprising 1100 Words and Phrases, "Swahili Forum" 2003, nr 13, s. 1-196.

Reuster-Jahn Uta, English versus Swahili. Language choice in Bongo Flava as expression of cultural and economic changes in Tanzania, "Swahili Forum" 2014, nr 21, s. 1-25.

Maciej Ząbek **Znaczenie prawa zwyczajowego we współczesnej Afryce**

Anekwe Oborji Francis, African Palaver and Language Learning in Social Reconciliation, w: Shepherd and Teacher. Celebrating Lucius Ugorji's Episcopal Silver Jubilee, red. U.J. Njoku, S.O. Anyanwu, APT Publications, Owerri 2015.

Asante S.K.B., Nation Building and Human Rights in Emergent African Nations, "Cornell International Law Journal" 1969, t. 2, nr 1, s. 72-107.

Benedek Wolfgang, Peoples' Rights and Individuals' Duties as Special Features of the Africa Charter on Human and Peoples' Rights, w: Ph. Kunig, W. Benedek, C.R. Mahalu, Regional Protection of Human Rights by International Law. The Emerging African System, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1985.

Bidima Jean-Godefroy, La Palabre. Une juridiction de le parole, Michalon, Paris 1997.

<https://doi.org/10.3917/micha.bidim.1997.01>

Cobbah Josiah A.M., African Values and the Human Rights Debate. An African Perspective, "Human Rights Quarterly" 1987, t. 9, nr 3, s. 309-331. <https://doi.org/10.2307/761878>

Frémont Jacques, Legal Pluralism, Customary Law and Human Rights in Francophone African Countries, "Victoria University of Wellington Law Review" 2009, t. 40, s. 149-166.

<https://doi.org/10.26686/vuwlr.v40i1.5383>

Gluckman Max (red.), Ideas and Procedures in African Customary Law, Oxford University Press, Oxford 1969.

M'Baye Keba, Les Droits de l'Homme en Afrique, Pedone, Paris 2002.

Kenig-Witkowska Maria M., Kilka uwag na temat praw ludów w Afrykańskiej Karcie Praw Człowieka i Ludów, w: Obrazy świata kultury. Wspomnienia i studia poświęcone pamięci Andrzeja Zajączkowskiego, red. Sławomir Łodziński, Jan J. Milewski, Jerzy Zdanowski, Semper, Warszawa 1997.

Ki-Zerbo Joseph, Niane Djibril Tamsir (red.), UNESCO General History of Africa, t. 4, Africa from the Twelfth to the Sixteenth Century, University of California Press, Berkeley 1998.

Niang Mangoné, The Kurukan Fuga Charter. An example of an Endogenous Governance Mechanism for Conflict Prevention, w: Inter-generational Forum on Endogenous Governance in West Africa, t. 2, Working Documents, OECD 2006, s. 72-83.

Mubiala Mutoy, Le Système Régional Africain de Protection des Droits de l'Homme, Bruylant, Bruxelles 2005.

Ndulo Muna, African Customary Law, Customs, and Women's Rights, "Indiana Journal of Global Legal Studies" 2011, t. 18, nr 1, s. 87-120. <https://doi.org/10.2979/indjglolegstu.18.1.87>

Nowicki M., Co to są prawa człowieka?, w: Szkoła praw człowieka, teksty wykładów, oprac. Ewa Łabędzka, Agencja Exit, Warszawa 1996.

Parratt John, Reinventing Christianity. African Theology Today, Eerdmans, Grand Rapids-Cambridge 1995.

Ray Donald I, Dunham Laura, Autorité Traditionnelle et Autorité Locale au Ghana, "Revue Francaise d'Administration Publique" 1998, t. 88.

Wasiński Marek J., Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów. Studium podstawy normatywnej regionalnego systemu ochrony praw człowieka, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.

Vanderlinden Jacques, Les Systèmes Juridiques Africains, Presses Universitaires de France, Paris 1983.

Ząbek Maciej, Prawo muzułmańskie w świeckiej Republice Mali, w: Afryka - pasja życia. Tom jubileuszowy dedykowany dr. hab. Jackowi Łapottowi, red. Ewa Prądyńska i in., Muzeum Miejskie w Żorach, Żory 2019.